

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.	18
1.1 Характеристика базових понять дослідження щодо загального контексту педагогічної діяльності.	18
1.2 Науковий аналіз проблеми неперервної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.	39
1.3 Принципи професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.	52
1.4 Теоретичне обґрунтування структури готовності майбутніх вчителів іноземних мов до професійної діяльності.	74
1.5 Сучасний стан неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови.	87
Висновки до розділу 1.	106
РОЗДІЛ 2	
НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ.	111
2.1 Сучасні моделі неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови в зарубіжних країнах.	111
2.2 Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в європейських країнах.	126
2.2.1 Особливості підготовки вчителя іноземної мови в Австрії та Німеччині.	129
2.2.2 Аналіз досвіду професійної підготовки вчителя іноземних мов у Польщі та в Угорщині.	136
2.2.3 Особливості професійної підготовки вчителя іноземної мови в системі вищої освіти Швеції.	143
2.2.4 Загальні принципи професійної іншомовної підготовки вчителів у Фінляндії.	153
2.2.5 Підготовка вчителів з іноземної мови в країнах Балтії.	158
2.3 Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в освітньому просторі англomовних країн.	165

2.3.1 Особливості підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у країнах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії	166
2.3.2 Базові компоненти підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в Канаді	179
2.3.3 Основні засади підготовки майбутніх учителів іноземних мов у США	187
Висновки до розділу 2.	201

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	204
3.1 Концепція неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови	204
3.2 Структурно-компонентна модель неперервної професійної підготовки вчителів іноземних мов	238
3.3 Критерії ефективності неперервної професійної підготовки вчителів іноземної мови	254
Висновки до розділу 3.	272

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ	275
4.1 Акмеологічний підхід у формуванні змісту професійної підготовки вчителів іноземних мов	275
4.2 Форми й методи професійної підготовки вчителів іноземних мов	290
4.3 Технологія розробки та впровадження навчально-методичного забезпечення неперервної професійної підготовки вчителів іноземних мов	305
4.4 Організація моніторингу якості неперервної професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови	316
Висновки до розділу 4.	327

ПІСЛЯМОВА	331
---------------------	-----

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	337
--	-----

ДОДАТКИ	411
-------------------	-----

ПЕРЕДМОВА

...Вчитель має свідомо рухатися з сучасністю, проймається й надихатися силами, що пробудилися в ньому. Жалюгідною виглядає людина, яка відстала від свого часу. Поява ж вчителя, котрий живе минулим, викликає лише співчуття всіх людей, які живуть відповідно до свого часу та мислять суголосно зі своїми сучасниками.

А. Дістервег

Актуальність теми. Сучасний стан соціально-економічного розвитку, швидкі темпи науково-технічної революції та інтенсивне зростання потоку інформації є передумовою формування низки вимог до особистості майбутнього фахівця, що постійно змінюються. У ХХІ ст. освіта постала перед певними історичними викликами, зокрема перед необхідністю віднайти раціональні схеми співвідношення між розвитком знань, високих технологій, здатністю людини їх опанувати та творчо застосовувати. Водночас інформаційне суспільство змінює роль освіти в процесі формування та розвитку особистості. Завданням освіти на сьогодні є забезпечення всезагального доступу до різних форм неперервної освіти з метою здобуття й оновлення ключових і професійних компетентностей особистості, перелік яких відповідає вимогам сучасного суспільства. У справі об'єднання людства на основі певних ціннісних основ та цільових орієнтирів, безумовно, одним із пріоритетних чинників є неперервна освіта. Неперервність є в сучасному культурно-освітньому контексті ідеєю, принципом навчання, якістю освітнього процесу, умовою для становлення людини.

Враховуючи міжнародні взаємовідносини України з різними державами, зростання вимог до сучасного фахівця, формування всебічно розвиненого майбутнього іншомовного покоління, особливої актуальності набуває проблема організації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Реформація системи освіти спричинила підвищення суспільних очікувань до праці вчителів, адже саме на них покладається реалізація змін, започаткованих представниками державних та освітніх установ. В умовах підвищення мобільності освітян та здобувачів, міграції українських громадян, інтеграційних

процесів, відкритості кордонів, особливої значущості набуває праця вчителів іноземних мов. Відтак, першочерговим завданням системи освіти є модернізація професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов, орієнтованої на досягнення його професійної компетентності відповідно до сучасних умов суспільства, потреб ринку та економіки, процесів інтеграції та глобалізації. Зазначене актуалізує питання всебічного дослідження неперервної професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови.

Основні вимоги до професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов зумовлені положеннями таких нормативних документів, як: Конституція України (1996, ред. 2016) [278], Закони України «Про вищу освіту» (2014) [473], «Про освіту» (2017) [481], «Про засади державної мовної політики» (2012) [474]; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.» (2015) [138]; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. (2022) [590]; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. (2002) [396]; Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021–2027) (2021) [507]; Концепція реалізації державної політики у сфері реформування сучасної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (2016) [284]; Рекомендація Ради Європейського Союзу про ключові компетентності для навчання впродовж життя (2018) [252]; Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 р. (2019) [589] та ін. Зазначене підкреслює важливість оптимізації системи професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов відповідно до сучасних вимог суспільства, освіти, держави, ринку праці.

Стан наукової розробленості проблеми. На основі теоретичного аналізу проблеми неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов передвищої, вищої та післядипломної освіти, з'ясовано, що різні аспекти цієї проблеми є предметом дослідження вчених. Так, *питання філософії освіти розглядали в своїх роботах вчені:* В. Андрущенко,

В. Кремень [298] та ін.; *засади неперервної професійної освіти*: С. Гончаренко [83], С. Сисоєва та ін. [557]; *складники неперервної освіти*: Н. Бібік [44], Н. Гузій [97], Т. Десятов [118], І. Зязюн [150], О. Пометун [461], В. Семиченко [553], Т. Ткач [608] та ін.; *поняття «стандарт освіти», «стандартизація професійної підготовки»*: В. Беспалько [38], І. Бех [39], В. Петренко [449] та ін.; *питання запровадження стандартів у системі освіти України*: С. Амеліна [10], Я. Болюбаш [50], М. Костюченко [294], М. Степко [585] та ін.; *основні положення компетентного підходу*: А. Деркач [116], Н. Євдокимова, М. Євтух [130], О. Овчарук [271], Л. Петровська [604] та ін.; *сучасні педагогічні технології*: Л. Петренко [450], О. Пехота [431] та ін.; *інформаційне забезпечення освіти*: В. Биков [42], Р. Клопов [250], Т. Коваль [255], В. Осадчий [429], Т. Поясок [471] та ін.; *проблеми готовності до професійної діяльності*: О. Гура [103], Р. Моцик [391], Л. Потапкіна [469], Л. Прудка [495], І. Чорна [640] та ін.

На увагу заслуговують праці, у яких розглянуто: *шляхи підвищення якості та поліпшення умов професійної підготовки вчителів іноземних мов*: О. Волченко [68], Н. Лавриченко [452], С. Ніколаєва [409], І. Прокопенко [488], Л. Пуховська [498], О. Сухомлинська [593] та ін.; *з'ясування питань структури готовності фахівців до професійної діяльності*: О. Гура [102], Р. Моцик [391], Л. Потапкіна [469], Л. Прудка [495], І. Чорна [640] та ін.; *вивчення психологічної готовності педагогів до нововведень*: Л. Максименко [352] та ін.; *проблеми психологопедагогічної підготовки вчителя до інноваційної діяльності*: О. Рогульська, О. Тарасова [530] та ін.

Водночас теоретичний аналіз засвідчив, що професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у системі неперервної освіти, ще не була предметом цілісного дослідження, зокрема не обґрунтовано й не розроблено концепцію та модель професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у системі неперервної освіти, не визначено структуру готовності майбутнього фахівця іноземних мов до професійної діяльності, не визначено та не розроблено організаційно-методичні умови цієї підготовки.

Необхідність дослідження й вирішення зазначеної проблеми, її актуальність і доцільність, крім того, зумовлені наявними суперечностями між:

- інтенсифікацією процесу неперервної професійної підготовки вчителів іноземних мов та неузгодженістю змісту їх підготовки на різних рівнях професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти;

- основними завданнями стратегії розвитку сучасної мовної освіти та відсутністю організованої постійної взаємодії в системі «освітнє середовище ↔ здобувач ↔ вчитель ↔ професійне середовище ↔ сучасне інформаційне суспільство»;

- сучасними вимогами суспільства до створення сучасного освітнього середовища у неперервній професійній освіті вчителя іноземної мови та неготовністю здобувачів та педагогів до його втілення та інтенсифікації;

- наявність значного позитивного зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів іноземних мов та недостатнім рівнем його використання в освітній практиці вітчизняних закладів передвищої та вищої освіти;

- визначення в неперервній підготовці майбутніх учителів іноземних мов випереджальної ролі компетентнісного підходу та відсутністю належних організаційних умов його реалізації;

- стрімким розвитком сучасних інформаційних і педагогічних технологій та недостатністю відповідної методичної бази для їх впровадження в неперервній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Тож, соціальна значущість якісної професійної неперервної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови в закладах професійної та вищої освіти в умовах сучасного суспільства, недостатня теоретична і практична розробленість шляхів вирішення цієї проблеми, визначення об'єктивні суперечності зумовили вибір теми дослідження.

Об'єкт дослідження – неперервна професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в навчальних закладах.

Предмет дослідження – неперервна професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в навчальних закладах

професійної, вищої та післядипломної освіти в умовах сучасного суспільства.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в навчальних закладах професійної, вищої та післядипломної освіти в умовах сучасного суспільства та визначення організаційно-методичних умов їх впровадження.

Для досягнення зазначеної мети встановлено такі завдання, як:

- проаналізувати стан вирішення проблеми неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у педагогічній теорії та сучасній діяльності закладів професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти України та зарубіжних країн;
- обґрунтувати й визначити структуру готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності як результат їх неперервної професійної підготовки;
- обґрунтувати концепцію неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов;
- обґрунтувати та експериментально перевірити концептуальну модель професійної неперервної підготовки майбутніх учителів іноземних мов;
- визначити критерії ефективності та розробити організаційно-методичні засади професійної неперервної підготовки майбутнього учителя іноземних мов у закладах професійної, вищої та післядипломної освіти.

Концепція дослідження базується на розумінні неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови як цілісної, відкритої, інтегративної, багаторівневої, мобільної системи, що відповідає соціальним й освітнім вимогам, запитам ринку професійно-педагогічних послуг, умовам сертифікації сучасного вчителя іноземної мови. Концепція ґрунтується на осмисленні процесу неперервної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, що уможливорює формування вчителя як конкурентоздатного фахівця, здатного до творчої іншомовної професійної діяльності та складається

з теоретико-методологічної, структурно-змістовної, реалізаційно-технологічної, критеріально-аналітичної складників, міцний зв'язок та дієвість котрих забезпечено *теоретико-методологічним підґрунтям*: на *філософському рівні* – принципи щодо розвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості; усвідомлення цінності досягнення професійних здобутків в іншомовній педагогічній діяльності: на *загальнонауковому* – концептуальні основи неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в умовах сучасного інформаційного суспільства та інформаційного, технологічного, глобалізованого світу; основні положення й поняття теорій педагогічної діяльності, педагогічної інноваційності, теорії та методики навчання майбутніх фахівців, положення й вимоги щодо освіти, що відображені в державних нормативно-правових документах; принципи: гуманізму, свідомості й активності, наочності, поступовості та систематичності знань, міцністю володіння знаннями, уміннями й навичками; системний підхід як головний, що інтегрує всі інші в єдиний комплексний методологічний задум; на *конкретно-науковому* – сукупність положень, присвячених підготовці вчителя до інноваційної іншомовної педагогічної діяльності; принципи: неперервності, комунікативності, междисциплінарності, багаторівневості, атрактивності, подлікультурності, соціальної актуальності; особистісний, діяльнісний, компетентісний, культурологічний, інноваційний підходи; на *технологічному* – система методів дослідження професійної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови; технологія реалізації організаційно-методичних засад і умов формування готовності майбутніх вчителів іноземної мови до професійної іншомовної діяльності; методи дослідження й оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності; *авторському задумі*, конкретизованому в провідній ідеї концепції та реалізованому в концептуальній моделі неперервної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Провідна ідея полягає в побудові моделі професійної неперервної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, що відповідає соціальним й освітнім вимогам, сучасним критеріям

оцінки (сертифікації) сучасного вчителя іноземної мови, індивідуальним потребам студентів, враховує неперервність і ступеневість навчання та передбачає: 1) оновлення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови шляхом розроблення освітніх програм, навчальних планів, програм дисциплін, навчально-методичних матеріалів, що мають враховувати інноваційний характер професійної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови; 2) використання трирівневої структури підготовки майбутніх учителів іноземних мов, що створює умови для: відповідної теоретичної підготовки студентів (перший рівень); набуття ними практичних умінь та досвіду здійснення професійної іншомовної діяльності у процесі навчання (другий рівень); формування у студентів особистого досвіду роботи з учнівським колективом (третій рівень); 3) організацію освітнього середовища в умовах професійної іншомовної діяльності студентів, що передбачає наближення форм організації освітньої діяльності майбутніх учителів до форм їх професійної діяльності з метою імітації тих елементів педагогічної діяльності, котрі доведеться виконувати майбутнім учителям іноземної мови; 4) використання в професійній підготовці методів, форм і засобів навчання, що сприяють залученню студентів до інноваційного пошуку під час аудиторної та позааудиторної форм роботи; 5) підвищення ролі самостійної роботи здобувачів в освітньому процесі шляхом їх залучення до науково-дослідної діяльності зі створення та впровадження інноваційних освітніх продуктів; 6) створення умов для залучення здобувачів до керівництва науково-дослідною роботою учнів у процесі їх підготовки до участі у всеукраїнських та міжнародних конкурсах.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що неперервна професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови в педагогічних коледжах, закладах вищої освіти та закладах післядипломної освіти в умовах сучасного суспільства набуває активності за умови, якщо вона здійснюється відповідно до обґрунтованих концептуальних засад, що розкривають закономірності підготовки фахівців та визначає складники моделі професійної підготовки як цілісної організаційно-педагогічної системи

формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до професійної діяльності.

Загальна гіпотеза конкретизована в *часткових гіпотезах*, відповідно до яких неперервна професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови є ефективною, *якщо*:

- вона концептуально ґрунтується на базових положеннях щодо освітніх вимог, зокрема стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр.;

- забезпечена неперервність навчання на всіх рівнях спеціально-технічної та вищої освіти;

- здійснюється інноваційно-пошуковий моніторинг вимог до сучасного вчителя іноземної мови відповідно до освітніх реформ і напрямів держави з розвитку наукової та інноваційної діяльності в освіті;

- здійснюється систематичне оновлення змісту підготовки вчителя іноземної мови на всіх рівнях професійно-технічної та вищої освіти на основі постійного взаємозв'язку з сучасними вимогами освітнього середовища;

- організована практико-орієнтована складова підготовки шляхом «занурення» студентів у реальне професійне середовище в умовах сучасного суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше*: розроблено концепцію та концептуальну структурно-компонентну модель професійної неперервної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у закладах професійної, вищої та післядипломної освіти; визначено структуру готовності майбутніх учителів іноземної мови до професійної діяльності; критерії ефективності професійної неперервної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови; розроблено організаційно-методичні засади неперервної професійної підготовки вчителя іноземної мови;

- *удосконалено*: зміст, форми, методи професійної неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у різних навчальних закладах вищої та післядипломної освіти в умовах сучасного суспільства;